

СОФТУЕР, ИЗПОЛЗВАН ЗА ОНЛАЙН ДОСТЪП ДО КАТАЛОЗИТЕ НА БИБЛИОТЕКИТЕ НА ВИСШИТЕ УЧИЛИЩА В БЪЛГАРИЯ

Стефка Добрева

В периода юли–септември 2013 г. беше направено емпирично изследване за софтуера, който използват библиотеките на българските университети, за достъп до онлайн каталозите си. Изследването обхваща всички акредитирани към момента 51 висши учебни заведения.

Онлайн каталози на университетските библиотеки и методология на изследването

Списъкът с университети, акредитирани в Република България, е получен от сайта на МОНМ¹. В списъка присъстват както висши училища с голям брой обучаеми (над 10 000), така и с по-малък брой (под 2000). По брой на обучаваните студенти списъкът би могъл да се раздели в 3 групи: големи, средни и малки университети (табл. 1), като изхождаме от предположението, че по-големият брой обучаеми влияе

The main purpose of the study is to summarize the information gathered in the course of research about online public accessed catalogue (OPAC) software used by libraries of 51 Bulgarian universities. The scope of the study cover operating system, web server and OPAC software and has been held in the summer of 2013.

борът на използваните информационни технологии ще е ориентиран не толкова ценово, колкото към качеството на използваните продукти, но това не може да се разглежда като правило поради субективния характер на управлението на всяка стопанска единица.

Таблица 1
Големи, средни и малки университети в България според брой на обучаваните студенти²

Клас	Висши училища	Критерии/ брой обучаеми
голям	Софийски университет "Св. Климент Охридски", Университет за национално и световно стопанство, Пловдивски университет "Паисий Хилендарски", Икономически университет – Варна, Технически университет – София, Нов български университет – София, Югозападен университет "Неофит Рилски" – Благоевград, Великотърновски университет "Св. св. Кирил и Методий", Стопанска академия "Димитър Ценов" – Свищов, Варненски свободен университет "Черноризец Храбър"	над 10 000 студенти / общо 145 хил. студенти
среден	Русенски университет "Ангел Кънчев", Шуменски университет "Епископ Константин Преславски", Висше училище по агробизнес и развитие на регионите – Пловдив, Медицински университет – София, Технически университет – Варна, Международно висше бизнес училище – Ботевград, Тракийски университет – Стара Загора, Университет "Професор д-р Асен Златаров" – Бургас, Университет по архитектура, строителство и геодезия – София, Бургаски свободен университет, Медицински университет – Пловдив, Технически университет – Габрово, Аграрен университет – Пловдив, Национална спортна академия – София, Университет по хранителни технологии – Пловдив, Химикотехнологичен и металургичен университет – София, Лесотехнически университет – София, Минно-геоложки университет "Свети Иван Рилски" – София, Университет по библиотекознание и информационни технологии – София, Европейски колеж по икономика и управление – Пловдив, Национален военен университет "Васил Левски" – Велико Търново, Медицински университет "Проф. д-р Параскев Стоянов" – Варна, Висше военноморско училище "Никола Йонков Вапцаров" – Варна, Висше транспортно училище "Тодор Каблешков" – София	от 2000 до 10 000 студенти / общо 101 хил. студенти
малък	Колеж по икономика и администрация – Пловдив, Медицински университет – Плевен, Колеж по мениджмънт, търговия и маркетинг – София, Американски университет в България – Благоевград, Висше строително училище "Любен Каравелов" – София, Висше училище по застраховане и финанси – София, Академия на МВР – София, Национална художествена академия – София, Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство – Пловдив, Колеж по телекомуникации и пощи – София, Национална музикална академия "Професор Панчо Владигеров" – София, Международен колеж – Албена, Национална академия за театрално и филмово изкуство "Кръстьо Сарафов" – София, Военна академия "Георги Стойков Раковски" – София, Европейски политехнически университет – Перник, Театрален колеж "Любен Гройс" – София, Колеж по туризъм – Благоевград	под 2000 студенти / общо 15 хил. студенти

правопропорционално върху възможностите за финансиране на университетската библиотека. Предполагаме, че при по-добро финансиране из-

² Разделението е направено условно на база диапазоните над 10000 обучаеми, от 2000 до 10000 и под 2000 обучаеми. Диапазоните могат да се променят в зависимост от конкретните условия за висше образование в конкретна страна, но за целите на нашето изследване, в което се опитваме да установим някакви тенденции тези диапазони ги приемаме за удачни. Данните са брой обучаеми са взети от "Отговор на питане при парламентарен контрол", <<http://www.parliament.bg/pub/eW/20120327053107DOC270312-003.pdf>>, (22 юли 2013 г.)

¹ Акредитирани висши училища в Република България, <http://www.minedu.government.bg/left_menu/registers/vishe/registar.html>, (22 юли 2013 г.)

ИКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЕ

След посещаване на основния сайт на университета се определя адресът на страницата на онлайновия каталог. Резултатът от обхождането е представен в таблици 2а, 2б и 2в. Библиотеката, а оттам се определя и адресът на страницата на онлайновия каталог.

Таблица 2а

Адреси на онлайн каталозите на библиотеките в големи висши училища

№	Университет	Адрес на онлайн каталога
1	Софийски университет "Св. Климент Охридски"	http://libsu.uni-sofia.bg/primosearch.html
2	Университет за национално и световно стопанство	http://lib.uacg.bg/abs/abs.htm
3	Пловдивски университет "Паисий Хилендарски"	http://catalog.lib.uni-plovdiv.bg/abs/abs.htm
4	Икономически университет – Варна	http://library.ue-varna.bg/abs/abs.htm
5	Технически университет – София	http://81.161.254.17/eosweb/opac/
6	Нов български университет – София	http://qopac.nbu.bg/eosweb/opac/index.asp
7	Югозападен университет "Неофит Рилски" – Благоевград	http://lib.au-plovdiv.bg/abs/abs.htm
8	Великотърновски университет "Св. св. Кирил и Методий"	временно недостъпен, няма връзка към него
9	Стопанска академия "Димитър Ценов" – Свищов	http://wlib.uni-svishtov.bg/abs/abs.htm
10	Варненски свободен университет "Черноризец Храбър"	http://lib-serv.vfu.bg/abs/abs.htm

Таблица 2б

Адреси на онлайн каталозите на библиотеките в средни висши училища

№	Университет	Адрес на онлайн каталога
1	Русенски университет "Ангел Кънчев"	http://library.uni-ruse.bg/abs/
2	Шуменски университет "Епископ Константин Преславски"	http://www.shu-lib.shu.bg/net/abs/abs.htm
3	Висше училище по агробизнес и развитие на регионите – Пловдив	няма
4	Медицински университет – София	http://medlib-plovdiv.org/abs/abs.htm
5	Технически университет – Варна	http://lib.tu-varna.bg/abs/abs.htm
6	Международно висше бизнес училище – Ботевград	няма
7	Тракийски университет – Стара Загора	http://lib.uni-sz.bg/
8	Университет "Професор д-р Асен Златаров" – Бургас	http://catalogue.unwe.bg/abs/abs.htm
9	Университет по архитектура, строителство и геодезия – София	няма
10	Бургаски свободен университет	http://library.bfu.bg/
11	Медицински университет – Пловдив	http://lib.mu-pleven.bg/isisbgstat/
12	Технически университет – Габрово	НАБИС
13	Аграрен университет – Пловдив	http://lib.au-plovdiv.bg/abs/abs.htm
14	Национална спортна академия – София	няма
15	Университет по хранителни технологии – Пловдив	http://libwin.btu.bg/abs/abs.htm
16	Химикотехнологичен и металургичен университет – София	няма
17	Лесотехнически университет – София	http://lab.ltu.bg/
18	Минно-геоложки университет "Свети Иван Рилски" – София	http://library.mgu.bg/abs/abs.htm
19	Университет по библиотекознание и информационни технологии – София	няма
20	Европейски колеж по икономика и управление – Пловдив	http://library.ecem.org/abs/abs.htm
21	Национален военен университет "Васил Левски" – Велико Търново	http://www.nvu.bg/node/181
22	Медицински университет "Проф. д-р Параскев Стоянов" – Варна	http://nt-cmb.medun.acad.bg/abs/abs.htm
23	Висше военноморско училище "Никола Йонков Вапцаров" – Варна	няма
24	Висше транспортно училище "Тодор Каблешков" – София	няма

Таблица 2в

Адреси на онлайн каталозите на библиотеките в малки висши училища

№	Университет	Адрес на онлайн каталога
1	Колеж по икономика и администрация – Пловдив	http://lib.cea.bg/
2	Медицински университет – Плевен	http://172.30.1.85/abs/abs.htm
3	Колеж по мениджмънт, търговия и маркетинг – София	няма
4	Американски университет в България – Благоевград	http://www.aubg.bg/library/
5	Висше строително училище "Любен Каравелов" – София	няма
6	Висше училище по застраховане и финанси – София	няма
7	Академия на МВР – София	няма
8	Национална художествена академия – София	http://library.nma.bg/
9	Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство – Пловдив	няма
10	Колеж по телекомуникации и пощи – София	няма
11	Национална музикална академия "Професор Панчо Владигеров" – София	http://92.247.13.212/abs/abs.htm
12	Международен колеж – Албена	http://library.vumk.eu/abs/abs.htm
13	Национална академия за театрално и филмово изкуство "Кръстьо Сарафов" – София	http://natfiz.primasoft.bg/
14	Военна академия "Георги Стойков Раковски" – София	http://rum33code.net/biw/BG/About/BDGEROI/Result_Fond.php
15	Европейски политехнически университет – Перник	няма
16	Театрален колеж "Любен Гройс" – София	няма
17	Колеж по туризъм – Благоевград	няма

От представените данни се забелязва, че от големите висши училища всички имат онлайн каталози, като само един е временно недостъпен, за което има публикувано съобщение. При средните висши училища около 33 % нямат онлайн каталози, а при малките висши училища – около 53 % също нямат онлайн каталози. От всички висши училища, библиотеките на 41 % от тях нямат онлайн каталог. В тези висши училища се обучават над 44 000 студенти, което е около 17 % от всички студенти, обучаващи се в България.

Висшите училища, които нямат онлайн каталози, предлагат на своите потребители или традиционния каталог с каталожни картички, или имат информационна система за ползване "на място", която не е публично достъпна чрез Интернет. Има случаи, в които се използват локални информационни системи, работещи под MS DOS в продължение на десетилетие.

Потвърждава се първоначалната ни хипотеза, че броят на обучаваните студенти оказва правопрпорционално влияние върху възможностите на съответната библиотека да предлага информационни услуги на съвременен ниво в Интернет.

На следващия етап от проучването към сървърите, хостващи онлайн каталози, се изпращат множество HTTP заявки чрез URL адреса на онлайн каталога и по хедъра (заглавната част) на върнатия отговор експертно се прави преценка за използвания системен и приложен софтуер. В настоящото изследване за тази цел е използвана програмата curl 7.32.0³. Интересен факт е, че 3 от онлайн каталозите невинаги са достъпни в извънработно време, което повдига въпроса за качеството на предлаганата услуга, но ние приемаме, че услугата съществува.

Определянето на използвания уеб базиран продукт става чрез използване на уеб браузър и визуално разглеждане на страницата или сайта на онлайн каталога.

Резултатите от изследването са представени в три категории: системен софтуер, уеб сървър и уеб базиран софтуер.

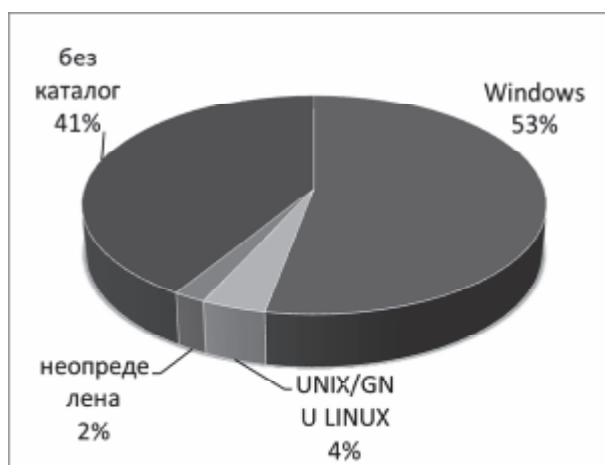
Системен софтуер

Системният софтуер управлява хардуера и осигурява работата на приложния софтуер. Основна част от системния софтуер е операционната система. В отговорите, които връщат уеб сървърите, обикновено присъства информация за операционната система, но е възможно тя да бъде умишлено подменена от системния администратор с цел по-голяма защита на системата като цяло от злонамерени атаки. В настоящето из-

следване приемаме, че информацията, която връщат уеб сървърите, е коректна. Данните са представени в табл. 3. Конкретни данни за това коя библиотека какви продукти използва, не са посочени.

Таблица 3

Операционна система	Университет			ОБЩО
	голям	среден	малък	
Windows	8	13	6	27
UNIX/GNU LINUX	1	1	0	2
неопределена	0	0	1	1
без каталог	1	10	10	21
ОБЩО	10	24	17	51

Фиг. 1. Дялово разпределение по операционни системи

Представените в табл. 3 данни показват, че делът на ОС Windows превишава 13 пъти този на UNIX/GNU Linux. В случаите, когато е използвана ОС UNIX/GNU Linux, дистрибуцията е CentOS и Scientific Linux.

Софтуер за уеб сървър

Уеб сървърът приема заявки по комуникационния протокол от приложно ниво HTTP и връща отговор. Данните за използвания уеб сървърен софтуер са представени в табл. 4.

Таблица 4

Уеб сървър	Университет			ОБЩО
	голям	среден	малък	
PS	8	12	6	26
Apache	1	2	1	4
неопределен	0	0	0	0
без каталог	1	10	10	21
ОБЩО	10	24	17	51

³ Curl, <[ftp://ftp.sunet.se/pub/www/utilities/curl/](http://ftp.sunet.se/pub/www/utilities/curl/)>, (22 юли 2013 г.)

Данните от табл. 4 показват, че се предпочита използването на уеб сървър IIS на Microsoft пред Apache. От използващите IIS разпределението по версии е следното: IIS/5.1 - 7, IIS/6.0 - 9, IIS/7.0 - 2 и IIS/7.5 - 8. Версията 5.1 може да се определи като остаряла и само един от големите университети все още я използва.

Уеб софтуер за онлайн каталог

Уеб софтуерът за онлайн каталог дава възможност за търсене в каталозите на съответната библиотека. Той трябва да е публично достъпен чрез Интернет с цел значително улесняване търсенето и намирането на нужния библиотечен ресурс.

Таблица 5

Уеб софтуер за онлайн каталог

Уеб софтуер	Университет			ОБЩО
	голям	среден	малък	
АБ	6	11	4	21
Primo, ALEPH	1	0	0	1
EOS.Web	2	0	0	2
I-Lib	0	1	0	1
ISIS / i Library	0	1	1	2
VTLS Chamo	0	0	1	1
собствена разработка	0	1	1	2
без каталог	1	10	10	21
ОБЩО	10	24	17	51

Данните от табл. 5 показват, че най-разпространена е информационната система АБ на фирма PC-TM от гр.София – 70 % от библиотеките на висшите училища, които имат онлайн каталози, я използват. В останалите случаи се използва друг конкурентен български продукт или софтуер от чуждестранен реномиран софтуерен производител.

Заклучение

Направеното изследване обхваща използвания софтуер във всички български университетски библиотеки за предоставяне на услугата онлайн каталог към средата на 2013 г.

Установи се, че висшите училища с по-малък брой обучаеми е по-вероятно да не предлагат онлайн достъп до каталозите на своите библиотеки. Вероятно това се дължи на по-слабото финансиране на съответната библиотека и съответно тя да няма ресурс (финансов, технически или кадрови) да предложи тази услуга. 41 % от всички акредитирани висши училища не предлагат подобна публично достъпна услуга.

По отношение на използван софтуер се установи наличието на своеобразен монопол от страна на Microsoft и PC-TM. Windows се използва в 90 % от случаите, IIS – в 87 % от случаите, а системата АБ – в 70 % от случаите. Тези данни показват, че в нашата страна все още много слабо се използва свободен софтуер за дейности, за които отдавна има създадени софтуерни продукти с високо качество.

Използвана литература

1. Акредитирани висши училища в Република България. <http://www.minedu.government.bg/left_menu/register/vishe/registar.html>, (22 юли 2013 г.)
2. Отговор на питане при парламентарен контрол. <<http://www.parliament.bg/pub/cW/20120327053107DOC270312-003.pdf>>, (22 юли 2013 г.)
3. Curl, <<ftp://ftp.sunet.se/pub/www/utilities/curl/>>, (22 юли 2013 г.)

За контакти:

Стефка Добрева, докторант
 Университет по библиотекознание и
 информационни технологии
 факултет "Информационни науки"
 катедра "Информационни системи
 и технологии"
stefka.dobрева@gmail.com